

ako dosiaľ podľa látok t. j. akosti predmetov prác úradných, ale podľa piatich národností krajiny uhorskej; a náčelník každého odseku aby bol verným a horlivým synom patričného národa.

6. Aby všetky doterajšie snemové artikule, ktoré nezrovnávajú sa s urovnoprávnenosťou národov uhorských, vyzdvihžené boli.

7. Aby pred zákonom rovné boli všetky stavy, národnosti a vierovyznania, a všetkým — pomerne k počtu duší — rovnakej podpory dostávalo sa z pokladnice krajinskej.

8. Aby daňové bremená čo najmožnejšie umenšené, indirektné dane ale znesiteľnejšími učinené boli.

9. Aby samospráva stolíc, miest a obcí blahonosnými zákonami zabezpečená bola.

10. Aby o vzdelanosti všetkých národov uhorských zákonodarstvo naše jednako postaralo sa; aby sme tedy menovite my Slováci dostali nižšie i vyššie národné školy, a hlavne právnickú akadémiu a hospodársku školu zo spoločných dôchodkov krajinských nadanú. — Aby ďalej všetky závody a ústavy ku dobrobytu obyvateľstva krajiny zmerujúce, ako sú: železnice, dobré cesty, splavné rieky, pošty, sporiteľnice, vzájomné poľnohospodárske spoločnosti, špitály atď., bedlivej podpory zo strany vlády požívali a aby v ohľade tohto pozornosť jej i na naše slovenské strany obrátená bola.

To hľa, Rodáci! politické vierovyznanie moje, od ktorého neodstúpim.

Podťe za mnou! a istotne, že lepšie a blaženejšie dni svitnú i drahému národu nášmu.

Nech Pán Boh živí Cisára a apoštolského Kráľa nášho, Františka Jozefa I., nech zdržuje vlasť našu v pokoji, nech ju žehná všetkými dobrými dary, a v nej so slávou nech žije i národ slovenský, Hurráh!

V Skalici, dňa 21. septembra 1865.

Viliam Pauliny-Tóth

119

Volebný program Štefana M. Daxnera pre voľby do uhorského snemu roku 1865.

Originál tlačeného programu v AMS, Hurbanova pozostalosť, sign. III-65. Tisovec 6. októbra 1865.

Štefan M. Daxner kandidoval roku 1865 pri voľbách do uhorského snemu vo svojom rodnom okrese Rimavskosobotskom. Mal veľmi priaznivé predpoklady byť zvolený, ale jeho nepriatelia sa postarali o roztrieštenie voličstva na tri skupiny, a keď sa ukázalo, že by mohol byť zvolený, tri dni pred voľbami ho donútili opustiť Rimavskú Sobotu a odísť na nové pôsobisko do Debrecína. Daxner pri voľbách prepadol oproti kandidátovi E. Kubinyimu iba 300 hlasmi. Vo svojom volebnom programe, ktorý sa stal programom i ďalších niekoľkých slovenských kandidátov, napr. L. Turzu-Nosického, vyslovil sa za zachovanie Rakúskej ríše, za úpravu pomeru Uhorska k nej, za náboženskú a národnostnú rovnoprávnosť, za reformu stoličnej správy v tom zmysle, aby sa stala na základe reprezen-

tácie celého obyvateľstva stolice základom politickej moci ľudu, za úpravu správy obcí, urbaniálnych pomerov, osvety a napokon sa vyslovil i za volebné právo všetkých mužov starších 21 rokov. Daxnerov volebný program patril medzi najpokrokovejšie v tom čase.

Nastávajúci snem krajinský — skrze Jeho c. k. apoštolské Veličenstvo na deň 10. decembra b. r. do Pešti zvolaný, držím za jeden z najdôležitejších, ktoré vo vlasti našej tisíc rokov vydržované boli.

Záležitosti na sneme tam pokonávať sa majúce — ako sú: štátoprávne pomery vlasti našej ku korune a ku celej ríši Rakúskej; usporiadanie národných otázok na základe dávno už vyslovenej rovnoprávnosti národnej: donesenie zákonov a ustanovizní v politicko-správnom a súdobnom ohľade, verejného občianskeho a spoločenského života sa týkajúcich — od ktorých rozkvet a dobrobyt vlasti našej v duchovnom a materiálnom ohľade závisí, robia tento snem pre nás najdôležitejšou udalosťou terajšieho veku.

Ja, ktorý som aj dosiaľ skromné sily moje k napomáhaniu obecného dobra posvätil, prajem si aj v tejto rozhodnej dobe spoluobčanom mojím užitočným sa stať, jestliže ma v tom ich dôvera napomáhať bude, a oni mňa, ako svojho zástupcu na snem vyšlú.

Z tej príčiny za potrebné držím osvedčiť sa, že

1. Chcem pracovať na tom, aby celistvosť koruny sv. Štefana a krajín ku nej pri-náležajúcich, udržaná bola.

2. Za potrebné držím na základe Pragmatickej sankcie¹ vyrovnáť dosiaľ neusporiadané štátoprávne pomery vlasti našej ku celej monarchii, poľažne ku krajinám tým, ktoré s vlasťou našou spoločnú veľríšu tvoria, lebo tak som presvedčený, že monarchia Rakúska len vtedy môže byť silná a šťastná, jestliže v jednotlivých čiastkach svojich a v celku náležite usporiadaná bude.

3. Čo je ríša Rakúska vo veľkom, to je vlasť naša v istých ohľadoch v menšom pomere, [ako] šťastia a moc ríše Rakúskej od vyrovnania vzájomných potahov jednotlivých jej čiastok závisí, tak podobne závisí moc a rozkvet vlasti našej od vyrovnania a uspokojenia národných záujmov, národov tých, ktoré v nej žijú. Slovom, za potrebné držím zásadu rovnoprávnosti národnej uskutočniť vnesením takých zákonov a ustanovizní, ktoréby pri zadržaní celistvosti krajiny každému vo vlasti žijúcemu národu možnosť slobodného národného vyvinovania sa podávali a zabezpečovali. Kdo chce bratstvo národov a skrze to svornú a mocnú vlasť, ten musí chcieť uspokojenia a vyrovnania vlastenských národných záujmov.

Nie menej za potrebné držím aj rovnoprávnosť náboženskú nielen v zásade vysloviť, ale špeciálnymi zákonmi aj previesť. Lebo bez rovnoprávnosti národnej a náboženskej nevidím možnú rovnoprávnosť osobnú.²

4. Autonomiu stoličnú považujem za najsilnejší štít ústavnej slobody a za najlepšiu školu, v ktorej z ústavného života dosiaľ vytvorený ľud náš za slobodného práv svojich povedomého a spolu vlasť svoju milujúceho občana vyvinovať sa môže. Ale táto autonómia alebo samospráva stolice, nemala by byť monopolom len jednej čiastky obyva-

¹ Ide o zákon upravujúci štátoprávne vzťahy medzi habsburským panovníckym domom a Uhorskom na základe reálnej únie.

² Daxnera viedli k tejto požiadavke udalosti okolo odsúdenia M. M. Hodžu, ratkovského memoranda, ale aj skutočnosť, že napr. v Uhorsku ešte neboli všetky cirkvi zrovnoprávnené.

teľstva, ako to bolo pred rokom 1848, ale by mala byť majetkom celého občanstva, čoen tak je možné, jestliže jej ústrojnosi podľa zastupiteľského systému (representatívneho) za základ slúžiť budú organizované obce.³ A preto:

5. Za potrebné držím najsamprv obce, túto prvú mravnú jednotu v štátnom živote, ako základ, na ktorom ústrojnosť celej štátnej budovy byť má, zvláštnymi zákonmi organizovať.⁴

6. Čo sa dotýče v podstate svojej najnesnadnejších zákonov urbariálnych ačpráve regulácie urbariálne už zakončené sú, predca za možné držím cestou zákonodarstva také pravidlá doniesť, ktoré by bez podvrátenia už zakončenej regulácie, v regulovaných obciach snadné boli k prevedeniu a znamenite by obľahčili stav bývalých urbarialistov. Sem patrí zákon, aby s urbariálnymi zemami jednaký pôvod a jednakú vlastnosť majúce zvyšné zeme (remanentie) tým istým spôsobom ako urbariálnosť, skrze krajinu bývalému zemskému panstvu, vynahradené boli.

Aj také sedenia, ktoré teraz pod 19. § zákona urbariálneho⁵ z roku 1853 padajú, od ktorých patriční užívatelia aj naďalej robotovať alebo roboty a dávky tie sami odkúpiť povinní sú, mali by byť na spôsob urbariálnych zemí od ďalších panských dávok oslobodené.

Skúsenosť naučila ma, že odkupné ceny za remanentie a pozemnosti pod 19. § prislúchajúce, na našich horných a neúrodných krajoch ďaleko presahujú vlastnú cenu týchže pozemností, a príčinou sú mnohých žalób a neprijemností, ktoré len cestou zákonodarstva odstrániť možno.

7. Pokročilý duch času na poli priemyslu a kupceta požaduje, aby pozostatky pomerov s duchom týmto sa nezrovnávajúce, kam menovite aj výlučné právo krčiem prináleží, daním vynáhrady terajším majiteľom vyrovnané boli.

8. Uznaná vec je, že dobré prisluhovania spraviedlnosti stavia riše, kým naproti tomu nespraviedlnosť podvracia ich základy. Len pri dobrom prisluhovaní spraviedlnosti môže každý v práve svojom urazený občan, ochranu zákonnú snadno nájsť, len tak môže aj úverok obecny udržať sa. Preto za potrebné držím, aby cestou zákonodarstva civilný kodex a pokračovania civilné, taktiež aj trestný zákonník a pokračovania trestné, vypracované boli a prisluhovania spraviedlnosti od politickej správy sa oddelilo.⁶

9. Všetei známe, že riši Rakúskej v posledných dvadcať rokoch vnútorné i zahraničné nesnádze veľiké výdavky a skrze tieto veľiké dlhy zapríčinili, ktorých prirodzeným následkom sú terajšie na obecnstve doliehajúce dane. Úlohou zákonodarstva bude pracovať na tom, aby sa v druhom a treťom punkte spomenutým vyrovnáním štátnoprávnych a medzinárodných otázok a zavedením vnútorného ústavného poriadku počet vojska a inších výdavkov umenšil a tak uľavenie obecnej dani docielilo. — Nie ináče len cestou zákonodarstva môže vynájdený byť spôsob, aby podajedné indirektné dane (dohánový monopol, akcize⁷), ktorých vyberania štátu mnoho výdavkov stojí, bez újmy pokladnice štátnej, na direktnú daň premenené boli.

³ Zákonný článok XVI z roku 1848 sľuboval túto otázku upraviť, ale v priebehu maďarskej revolúcie sa tak nestalo. Požiadavka, aby v stoličných zhromaždeniach boli zastúpení všetei občania, je rozhodne v tomto čase veľmi progresívna.

⁴ Obce v Uhorsku do tých čias neboli organizované na základe primeraného zákona.

⁵ Urbariálny patent vydaný roku 1853 rakúskou vládou.

⁶ Bola to moderná požiadavka, ktorej podstatu Daxner poznal z praxe. Uskutočnená bola až v sedemdesiatych rokoch 19. stor.

⁷ Druh nepriamych daní spotrebných.

Ku dávkam obecným prináležia aj obecné práce, z ktorých verejné cesty stavajú a udržujú, aj tu by od dosavádneho spravdlivejši kľúč znamenite obľahčil nerovne rozdelenú ťarchu.

10. Obrana vlasti jsúc rovnako povinnosťou občanov v ohľade tomto žiadať budem, aby doterajší zákon rekrutačný premenený bol v ten spôsob, žeby potrebný kontingent vojska krajiny nie dľa osobnej povinnosti synkov, tejto drahej krvi jednotlivých rodín, ale dľa pomerného rozmeru na jednotlivé stolice, poťažne obce slobodným vyprostredkovaním vystavený býval.

11. Opravdu kresťanské zákonodarstvá starali sa vždy o rozširovanie osvety a vzdelanosti medzi občanstvom a jmenovite medzi ľudom svojím, lebo s pokrokom duchovným vo vedne stúpa aj dobrobyt materiálny. Za to mám, žeby zákonodarstvo ničím tak podstatne nenapomohlo blahobyť a rozkvet vlasti našej jako keď sa o rozšírenia osvety a vzdelanosti medzi ľudom postará a pred očima majúć zásadu rovnoprávnosti národnej a náboženskej, nebude váhať k tomu cieľu jmenovite aj k zlepšeniu stavu učiteľov z pokladnice štátnej potrebné obete prinášať.

12. Ačpráve volebný zákon z roku 1848 na slobodomyselnom stanovisku je založený, pri tom všetkom ale nezodpovedá požiadavkám všeobecnej osobnej slobody; pracovať budem na tom, aby každý samostatný a v mravnom ohľade bezúhonný občan, doplnivší 21 rokov volebným hlasom vládnuť a tak všetky osobné záujmy zastúpené boli.⁸

Vúbec nemožno je všetky tie zákony v krátkom príhlase rozložiť, ktorých donešenia cítené v živote potreby požadujú. Dost' na tom, že náhľadom mojím úlohou terajšieho a nasledovať majúćich snemov bude všetky v živote cítené a uprávnené záujmy na základe mravného a večného práva pozitívnymi zákonami pred svevoľou zabezpečiť lebo ústava vlasti len tak môže byť silná a trvára, jestliže jej základy nie fikcie, ale večné pravdy a skutočné potreby života tvoriť budú.

120

Volebný program dr. Pavla Mudroňa pre voľby do uhorského snemu roku 1865 pre Mošovský okres.

Originál konceptu programu v AMS, pozostalost J. Francisciho. Je bez dáta.

Volebný program dr. P. Mudroňa obsahuje okrem národno-politických požiadaviek aj požiadavky hospodárske.

Osvedčenia sa nižepodpísaných strany hlavných zásad na nastávajúcom sneme zastávať sa majúćich, následkom vyzvania viacej spoluobčanov turčianskych.

Sloboda je naše heslo.¹

Sloboda ale bez zákona je len prostopašnou svevoľou. Zákony tedy berieme za základ našej slobody, a síce, čo občania krajiny Uhorskej snemom od roku 1848 rovným

⁸ Táto požiadavka bola prvý raz vyslovená v slovenskej politike.

¹ Prečiarknutý text: Sloboda je naše heslo, a síce ústavná sloboda, lebo sloboda bez zákona je len prostopašnou svojvoľou.